

ОСОБИНЕ КОНСОНАНТСКОГ СИСТЕМА СРПСКИХ ГОВОРА У РУМУНИЈИ (ВЕЛИКИ СЕМПЕТАР)

Рад представља наставак теренских истраживања која имају за циљ да опишу актуелну језичку слику српских говора на подручју данашње Румуније. С тим у вези, у раду су представљене основне консонантске особине српских говора у Румунији, а истраживање је вршено у месту Велики Семпетар: приказани су инвентар и дистрибуција консонаната и консонантских група, а указано је и на одређене консонантске алтернације које се јављају у испитиваном ареалу. На основу теренских истраживања која су обављена у септембру 2024. године у неколико места у којима још увек има Срба – Иванда, Улбеч, Дета, Сока, Ђир, Велики Семпетар, у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*, представљене су најважније консонантске црте овог новоштокавског говора (Велики Семпетар) и упоређене су са суседним говорима који су описани. У истраживању су регистроване готово све тражене консонантске одлике, као и бројна подударана забележена у описима суседних говора, а уочене су и одређене црте које упућују на језичку интерференцију и утицај румунјског језика на српски на овом плану.

Кључне речи: консонантски систем, српски језик, Велики Семпетар, Румунија.

1. Увод

1.1. Особине консонантских система српских говора у различитим дијалектима тема је која је инспиративна језичким проучаваоцима: истраживачи су настојали да на основу продукције испитаника из различитих говорних подручја опишу овај ниво у фонетско-фонолошком систему српског језика и да га, пре свега, упореде са стандардним српским језиком – да ли има одступања и у ком правцу се крећу. Истраживања су била усмерена на приказивању инвентара и дистрибуције консонаната и консонантских гру-

¹ nina.sudimac.jovic@filfak.ni.ac.rs

² Рад је настао у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*, који се одвија под окриљем Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији при Савезу Срба у Румунији.

па, а указивало се и на бројне сугласничке алтернације које су се уочавале у забележним примерима. Дескрипција артикулационих одлика консонантских јединица је тема која је део споменутих истраживања, док су акустички описи консонаната у мањем обиму истражени.³

С тим у вези, овај рад представља наставак теренских истраживања која имају за циљ да опишу актуелну језичку слику српских говора на подручју данашње Румуније. Предмет рада је дескрипција и експланација консонаната и консонантских група у селу Велики Сепметар, у продукцији изворних говорника старије животне доби. Циљ је да се овај језички сегмент истражи и опише како бисмо добили целовиту слику о говору овог села, а подаци везани за прозодију и вокале дати су у засебном раду (Судимац, Лончар Раичевић 2025). Рад је организован на следећи начин – у првом поглављу дате су уводне напомене са освртом на географски опис истраженог ареала и на претходна истраживања; у другом и трећем делу рада приказани су резултати спроведеног истраживања, док четврто поглавље доноси закључне напомене.

1.2. Одлике консонантског система у говорима Срба на подручју Румуније истраживане су и публиковане у (а) радовима који се или баве језичким цртама или само елементима консонантизма у споменутих говорима, као и у (б) монографијама које су имале за циљ да опишу говор одређеног места. Једно од кључних питања приликом дескрипције и експланације језичких црта у говорима био је *статус африката* и *(не)постојање африкате s*; такође артикулационо-акустичке особености консонантских јединица тема је која је у фокусу свих спроведених истраживања.

О одликама консонантског система у српским говорима на подручју Банатске клисуре писала је Софија Милорадовић (2007), која је истраживала говор Белобрешке и где је као једну од црта навела *неразликовање два пара африката* и појаву африкате *s* у двама примерима – *сурим* и у позајмљеници *бузе* (Милорадовић 2007: 575). Гордана Драгин такође закључује да је на подручју Дивича, Белобрешке и Старе Молдаве другачији статус африката у односу на стандардни српски језик, тј. „пар палаталних пловива (*t'* и *g'*) изговорају готово истоветно као у суседним говорима Карашева” (Драгин 2019: 102). Описујући језичке црте у пољадијској области Судимац (2020) закључује да је у овом ареалу стабилан африкатски систем, тј. да су инвентар и артикулационе особености исте као у стандардном српском језику (Судимац 2020: 289). У раду који даје поглед на консонантски систем у

³ Акустичким описима гласова у српском језику аутори се интензивније баве последњих година, како у стандардном српском језику тако и у дијалектима (Средојевић 2017, Лончар Раичевић 2021, Судимац 2021). Рад који се бави акустичким одликама консонаната у говору Срба на подручју Румуније и Мађарске јесте рад под називом *Акустичке особености фрикатива /ш/ и /ж/ у Батањи (Мађарска) и Нађфали (Румунија)* (Радовановић, Гудурић 2021).

говору Свинице, Судимац показује да на споменутом простору егзистирају три система који зависе од социолингвистичких фактора⁴ те да је то један од нужних параметара које морамо узети у обзир приликом описивања овог језичког слоја у продукцији Свиничана (Судимац 2023: 282–283)⁵.

1.3. О српским говорима на простору румунског дела Баната⁶ (где просторно припада и наш испитивани пункт – Велики Семпетар) писао је, пре свега, Павле Ивић (1985). Шумадијско-војвођанске говоре на тлу румунског дела Баната Ивић је, на основу обављених истраживања, поделио на *тамишки* (јужни) и *кикиндски* (северни) говорни тип, и то први пут у монографији *Дијалектологија српскохрватског језика (увод и штокавско наречје)*, да би ова класификација била прихваћена и у познатој публикацији о овим говорима – *Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта (Прва књига: Увод и фонетизам)* објављеној 1994. година (Ивић, Бошњак-овић и др. 1994). Ивић истиче да је описе говора Великог Семпетера засновао на непосредним подацима – конкретније, на основу снимака направљених од стране двеју студенткиња Филозофског факултета у Новом Саду које су снимиле две жене: једна од њих рођена је у Варјашу, а удате у Семпетеру; друга је рођена у Семпетеру, али је пола века провела у Темишвару (Ивић, Бошњак-овић и др. 1994: 40).⁷

Окука у монографији *Српски дијалекти* говор Великог Семпетера убраја у банатско-поморишки поддијалекат (Окука 2008: 146) и истиче да је у њиховој основи новоштокавски горњобанатски говор, док су у другим местима општине Тимиш говори окарактерисани као мештовити са новоштокавским и староштокавским одликама, позивајући се у парентези на лингвисту Милета Томића.

1.4. Велики Семпетер (Српски Семпетар) је насеље и центар истоимене општине која се налази у Румунији, а припада округу Тимиш. Ово место је значајно по присутној српској националној мањини: „Из синтезе резултата пописа становника 2002. године (*Таблица 6*) произилази да Срби живе

⁴ „[...] примећујемо да африкате можемо приказати кроз трохематски приказ: наиме, забележене су извесне индивидуалне дистинкције које можемо тумачити из социолингвистичког угла – утицај румунског језика, мешовити српско-румунски бракови итд.” (Судимац 2023: 282).

⁵ Видети и радове Судимац Јовић (2023, 2024).

⁶ На основу резултата досадашњих истраживања настао је рад Драгане Радовановић *Лингвогеографска скица шумадијско-војвођанских говора у румунском Банату – акценат и гласови* – (РАДОВАНОВИЋ 2022).

⁷ Гордана Драгин у раду *Прозодијски систем српског говора поморишког села Велики Семпетар у Румунији* говори о инвентару и дистрибуцији прозодема забележених од стране информатора из Великог Семпетера, а на основу теренских истраживања спроведених у мају 2018. године (Драгин 2020).

широм целе Румуније. Тачније, има их у свим жупанијама. Највише их је у Тимишкој жупанији — 13.273 становника, а најмање у жупанији Ботошањ — свега један припадник српске мањине” (Степанов 2006: 13). Истоимени аутор наводи да средиште српског становништва на подручју Румуније *остаје* Банат – који броји 56 места (Степанов 2006: 14). У последње време присутан је велики пад броја српског становништва у великом проценту ових места, међу којима је и Велики Семпетер, а само у четири места Срби чине више од 80% укупног броја популације – Белобрешка, Дивич, Краљевац и Радимна (Степанов 2006: 14, Бугарски–Степанов 2008).

Место Велики Семпетар се налази у источном, румунском делу Баната, а удаљено је око 35 километара од Темишвара – северозападно. Кроз место протиче река Аранка. Насеље је равно, а у центру села налази се црква посвећена Летњем Св. Николи, а тренутно је у изградњи и *румунска црква*. У месту се налази и основна школа. Село је и даље вишенародно – у њему живе Румуни, Срби, Немци, као и остале националне мањине које су малобројније од поменутих.

1.5. Овај рад, који се бави консонантским одликама говора Срба у Великом Семпетеру, настао је као резултат теренских истраживања обављених у септембру 2024. године, а у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији* под руководством проф. др Михаја Радана. Циљ рада јесте да се описом једног сегмента српских говора на простору данашње Румуније да прилог проучавању консонантског система, те да се одреди место истраженог ареала у светлу осталих српских дијалеката као и суседних описаних исељеничких говора. Грађу за рад ексцерпирали смо из аудио-материјала – снимљеног спонтаног говора на терену; овоме треба придодати и материјал из транскрибованих лексичких упитника о коларској, ратарској и ковачкој лексици. Овом приликом захваљујемо информаторима на љубазности и времену које су нам посветили и захваљујући којима је и настао овај рад.

Све примере класификовали смо у другом поглављу рада према особинама које демонстрирају, те су на основу тога схематски приказани инвентар и дистрибуција консонантских јединица и консонантских група у пољадисјким говорима:

- а) описани су инвентар и дистрибуција консонаната;
- б) описани су инвентар и дистрибуција (као и судбина) сонаната и африката;
- в) посвећена је пажња опису консонантских група и њиховом статусу;
- в) извршена је дескрипција одређених консонантских алтернација.

Добијени подаци упоређени су са суседним српским говорима на територији и Румуније и Србије, који су описани у литератури и у којима су приказане одлике консонантских система испитиваних зона: ту првенствено

наводимо истраживања Павла Ивића, потом Жарка Бошњаковића, Михаја Радана, Милета Томића, затим Софије Милорадовић и Гордане Драгин.

2. Консонантизам

2.1. Консонантски систем српских говора у Великом Семпетеру не разликује се битно од система суседних штокавских говора, а инвентар⁸ консонантских фонема представимо на следећи начин:

Сонанти:	в	ј
	м	н њ
	л	љ р
Праскави (оклузивни):	к	п т
	г	б д
Фрикативни (струјни):	ф	с ш (х)
	з	ж
Африкате (сливени):	ц	ч' ћ
	(s)	џ' ђ

Судбина консонанта у различитим позицијима, лексици, као и судбина консонантских група, другачија је у односу на стандардни српски језик, те ће се највећи део овога рада темељити на њиховој дескрипцији и експланацији.

2.1.1. Сугласник х. Као и у великој већини штокавских говора сугласних *х* елиминисан је у иницијалној позицији: *армоникаиш'и*, *аљина*, *л'ѣба*, *л'ѣбац*, *дћете*, *ѣкл'аш'*, *ѣкл'ица* (*и хѣкл'ица*), *ѣкл'ање*.

Забележени примери сведоче и о чувању овог гласа у иницијалној и медијалној позицији: *хл'ѣб*, *хаљина*, *хѣкл'ица*; *пљховина*, *пљховано мѣсо*.

Питање секундарног *х* у (х)рђа, (х)рђав: *рђаво*.

Глагол *хтети*: *тѣл'а*, *хтѣл'а*, *нисмо тѣл'и*, *хтѣл'и*.

У примеру *пл'ѣк* присутна је суспституција гласа *х* сугласником *к*.

Радан наводи да, иако се сугласник *х* у већини говора изгубио „[...] у последње време, почиње да се стабилизује у говорима под утицајем, како румунског књижевног језика, тако и српског или хрватског књижевног језика [...] Сугласник *х* у КГ је фонски аспират, сличан оном из већине румунских говора (Радан 2015: 174).

2.1.2. Сугласник ф. Статус сугласника *ф* нестабилан је у већини штокавских говора – у неким постоји, у другима не, што је условљено његовим

⁸ Карашевски говори броје двадесет и шест сугласника јер је саставни део фонетског система ових простора и сугласник *s* (Радан 2015: 156), док у говору Радимаца постоји „25 сугласника и исто толико фонема; ту се не подразумева и африкат *S*.” (Томић 1987: 349). У пољадијским говорима африката *s* јавља се само и искључиво у речима из румунског језика.

непостојањем у прасловенској епохи и каснијим доласком у наш језик преко речи страног порекла.

Консонант *ф* чува се у одређеном броју лексема које су страног порекла, било да се у речи налази у иницијалној, медијалној или финалној позицији.

Иницијална позиција: *факул'тѐт, фамил'ија, фол'клѐр, фл'андѐра, фудбал'ѐр*;

Медијална позиција: *перфѐктно, прѐфесор, прѐфесорка, у Аффрику*;

Финална позиција: *Рѹдол'ф, пил'ѡф, чѡри'аф, ш'ѐф, ш'тѡф*.

О статусу сугласника *ф*⁹ у карашевским говорима, Радан каже: „У КГ сугласник *ф* је доста добро заступљен [...] и велика учесталост [...] узрокована снажним утицајем немачког и румунског језика, у којима је овај глас врло добро заступљен” (Радан 2015: 169).

У примеру *Вењ* присутна је супституција гласа *ф* сугласником *в*.

2.1.3. Артикулација сугласника *ж* и *ш* разликује се од артикулације коју бележимо у стандардном српском језику тиме што говорници са овог ареала споменуте гласове изговарају знатно палаталније, о чему сведоче ексцерпирани примери:

блѡж'и, одрж'авају, ж'ѐне, инж'инѐр, рѹж'на;

кѡми'ѡје, меш'ѡвити, армоникѡш'и, Темѡш'ваѐр.

2.2. Африкате. Ексцерпирани примери из наше грађе потврђују налазе да се у овом ареалу разликују два пара африката, с тиме да је артикулација *ч* и *џ* померена, тј. да се они изговарају нешто палаталније у односу на ове јединице у стандардном српском језику. Африкате се у речима могу наћи у свим позицијама, о чему сведоче доленаведени примери:

ч = ч' ч'ѡзме, ч'ѡрба, ч'ваѐрци, Нѐмач'ку, рѹч'ак, оч'ѡта, кол'ѡч', ко-сѡч', Ул'бѐч';

џ = џ' џ'ѡк, пѐнџ'ери, џ'ѡк, џ'ѐн;

ћ = ћ' ћѐрка, кѹћа, кѹћна, Банѡћанин, свећа, пил'ѐће, мл'адѡћ, ѡдећа;

ђ = ђ' Бѹра, гѡвеђа, изѡђем, корѡнђаду, ѡђемо,

џ = џ' цѐрна, деџа, свеџаџ, ч'ѡмаџ, леџаџ.¹⁰

(2) Статус африкате *s*.

На терену бележимо облике *кукѹруз* и *бѹза*.¹¹

⁹ У говору Галипольских Срба консонант *ф* се изговара „на месту групе *хв* [...] у ономотопејском зафѹкнем [...] пофѹкам [...] и у позајмљеним страним речима” (Ивић 1957: 130).

¹⁰ У карашевским говорима стање је исто као у клисурским говорима, а Радан каже „што се тиче изговора (...) веома су слични можда чак и истоветни са палатализованим *т* и *д* из српских или хрватских говора са југа Мађарске и веома блиски гласовима *ћ(т)*, *ђ(д)* које је забележио А. Белић у југоисточним српским дијалектима или македонским гласовима *ќ*, *ѓ*” (Радан 2015: 189).

¹¹ Милорадовић африкату *s* бележи у двама примерима – *сурим* и у позајмљеници *бѹзе* (2007:

Ивић (1994: 356) бележи да се изоглоса са *з*, која је одлика кикиндске говорне зоне, наставља и са *оне стране границе*; фрикатив *з* бележи, поред осталог, и у говору Великог Семпетера.

2.3. Сонант *ј*. Сонант *ј* у испитиваном говору углавном се чува, али постоје примери његове секундарне употребе – стварање такозваног *секундарног ј*, као и примери његовог губљења.

Сонант *ј* чува се у иницијалној позицији у следећим примерима: *јабука*, *јутрење*, *јастуч'ићи*, *јанкел'*, *јавил'а*, *једино*, *једини*, *јёл'*.

Сонант *ј* чува се у медијалној позицији: *л'итургија*, *гџи'чија*, *кџми'џје*, *гостију*, *чџа*, *каји'*, *мџа*, *покојни*.

На крају, сонант *ј* чува се и у финалној позицији: *Доситџ*, *мџ*, *таџ*.

Чување сонанта *ј* између два вокала *и*: *старији*; између вокала *и* и *а*: *пџија*, *л'итургија*, *добџал'а*, *ш'аџија*.

У примерима *вијор*, *чџа* јавља се сонант *ј* уместо сугласника *х*.

Секундарно *ј* јавља се у хијату који се отвара као последица губљења консонанта *х*: *снџо мџа*.

2.3.1. Сонанти *л* и *н*. Изговор сонанта *л* у продукцији испитаника из Великог Семпетера другачији је у артикулационом погледу од ових јединица у стандардном српском језику: овде се изговарају знатно палаталније. Овакав изговор јавља се када се сонант *л* налази у позицији и испред вокала и сугласника, (као и у свим трима позицијама у речи):

сл'ава, *увџил'а*, *хл'џба*, *л'итургија*, *сл'аџом*, *л'џком*, *цвџкл'ом*, *кџл'ки*, *бџл'*.

Супституција *л* сугласником *љ*: *кџџшта*.

Артикулација сонанта *н* одговара артикулацији овог гласа у стандардном српском језику, као што је и у већини штокавских говора:

Иницијална позиција: *Нџташ'а*, *нџво*, *недџље*, *натџч'ем*, *накинџурио*;

Медијална позиција: *мнџги*, *рџдбина*, *ж'џене*, *пензионерке*, *ч'џбани*, *аџйна*, *ч'џсница*;

Финална позиција: *камџн*, *Стџџан*.

Супституција *н* сугласником *њ*: *кџж'ње*.

575). Ивић о консонанту *з* у говору Галипољских Срба каже да није фонема и да се никада не налази у оним позицијама где наш стандардни језик има фрикатив *з* (Ивић 1957: 135). Радан за консонант *з* у карашевским говорима бележи да се јавља како у речима словенског тако и у примерима страног порекла и да је дистрибуција овог консонанта таква да се налази у иницијалној и медијалној, ретко у финалној позицији (Радан 2015: 182). И Бошњаковић о консонанту *з* у говору Батовца (код Пожаревца) каже: „... јавља се само у лексеми *бузе*. Иначе у свим осталим случајевима јавља се /з/: *звона*, *зидали*, *назидано*, *пензију*.” (Бошњаковић 2009: 50).

2.3.2. Сонанти љ и њ. Сонанти љ и њ нису претрпели никакве последице у погледу померености артикулације, о чему говоре забележени примери: Сонант л: *кеџџа, хаџина, пасуџа, недџе, ваџуш'ке, сл'аџе, дџбџе*; Сонант њ: *јутрџе, баџњак, грџдњак, Вењ*.

Супституција њ сугласником н: *инж'инџе*.

2.3.3. Сонант р (силабичко р и девокализација). Сонант р изговара се као у стандардном језику и налази се у свим трима позицијама у речима: *рђав, рџтка, румџно, Румџни, раџила сам, рџж'на, рџч'ак; пџрл'е, марџмице, поџруб, заџрнем, марџма; фудбал'џер, опанч'аџ, карнџер, џ'џмпер, ш'џеш'џр*.

Супституција р сугласником л у примеру *јџл* уместо *јер*.

Сугласник р може имати силабичку функцију: *рђав, џрна, џрно, огрл'ица, реџер*.

Примери *прусл'ук, умрџл'и* сведоче о девокализацији сонанта р.¹²

2.3.4. Сонант в. Ексерцирани примери сведоче (а) о стабилности и очуваности сонанта в и (б) ретко о његовом губљењу.

Присутно је губљење сугласника в у медијалној позицији у примеру *оџе – оџде*.

Изговор иницијалног в не разликује се од књижевног и јавља се у свим трима позицијама:

вџеш', вџтра, воџа;

реџџа, свџл'а, свџдер, џвџе, сл'аџа;

ш'аџ, мџав'.

У позицији између вокала и консонанта сонант в се чува: *оџце, од оџџа*.

У примеру *га вџтал'а, увџтил'а, увџти џџа кџња*, дошло је до упрошћавања групе губљењем иницијалног х.

У примеру *пирџв* сведочи да се јавља полусонант в (w) – глас прелазног типа који је ближи сонанту в него вокалу у и сређе се доследно код свих информатора.

Радан о консонанту в у карашевском говорима каже: „У највећем броју случајева, фрикативни лабио-дентални сугласник в изговара се и понаша као и у српском/хрватском књижевном језику, без обзира на место акцента или природу гласова из његове близине. Понекад, ипак, као што је приметио и Е. Петровић у својој монографији, в нема особен лабио-дентални карактер. У таквим случајевима, в се понаша као посредни глас између в и џ, једна врста лабијалног в (w), којег смо бележили са в(џ)” (Радан 2015: 157–158). О статусу сонанта в у суседним клисурским говорима, Драгин

¹² О десилабизацији у споменутим глаголским облицима пише и Марковић – описујући говор Запаља, наводећи да ове облике можемо посматрати и у аналошком контексту према глаголу почела (2000: 43); видети и рад о говору Прешева (Трајковић 2016: 337).

каже: „Постојаност или губљење ове фонеме факултативна је појава, тј. у неким лексема се редовно реализује [...] док је у неким именицама, придевима, придевским заменицама и у целој парадигми глагола на –авити нема” (Драгин 2019: 104).

2.4. Десоноризација финалних звучних консонаната. Десоноризација финалних звучних консонаната забележена је у следећим примерима: *пил’аф, ч’апи’аф*.¹³

Облик *овца* уочен је у неизмењеном облику

2.5. Губљење сугласника *д* из говорног ланца у кардиналним бројевима јавља се у примеру *четрнѐс*.

О овоме налазимо податке и у банатским говорима шумадијско-војовђанског дијалекта – одлика *тамишке говорне зоне* (Ивић, Бошњаковић, Драгин 1994: 411), а аутори ову појаву везују „за познату лабавост изговора кардиналних бројева, која отвара врата редуccionим променама. Можда је донекле улогу играла и даљинска дисимилација [...] али она није била неопходан чинилац.” (Ивић, Бошњаковић, Драгин 1994: 411).

3. О неким консонантским групама

У овом поглављу даћемо опис консонантских група¹⁴ на основу грађе ексцерпираних из аудио-снимака, имајући у виду њихову позицију у речи – иницијална, медијална и финална, као и судбину: неке су остале (а) неизмењене, док су одређене (б) измењене, а измене су се кретале или у правцу замене одређеног консонанта или упрошћавањем консонантске групе губљењем одређеног елемента.

(а) Неизмењене консонантске групе у различитим позицијама:

ПТ-: *птѝца*

ПЧ-: *пч’ѐла*

ПС-: *псѝјеш’*

МН-: *мнѝго*

КЋ-: *кћерка*

ШК-: Група *шк-* у иницијалној позицији сачувана је у примеру *шкѝл’а*;

СТ-: Група *ст-* у примеру *стаѝл’о*;

СВ-: *свиѝа; свѝтац*;

¹³ Као у већини народних говора, и у карашевским говорима присутно је обезвучавање финалних звучних консонаната за које Радан каже да је „потпуно, ретко делимично. Изузетак чини консонант *в*, који делимично задржава своју звучност” (Радан 2015: 234).

¹⁴ Уз напомену да овиме нису обухваћене све консонантске групе.

СЛ-: сл'ава; сл'ама;

ЦВ-: цвѣт;

СТ-: ста́бл'о;

МН-: мнѡги;

ЗР- > зрѣно;

ПШ-: ши'енѣца;

ВЦ-: ѡвца;

ТВ-: ж'ѣтва;

ДЛ-: Група *дл-* у медијалној позицији јавља се у облицима радног глаголског придева глагола *видети* у примеру *вѣдл'а сам га*¹⁵.

СТ-: л'ѣст

(6) Измењене консонантске групе настале заменом консонанта или упрошћавањем

КѢ- > Ћ-: *ћерка*

ШП- > ПЧ-: Јавља се облика *пч'ѣнадла* (африкатизација)¹⁶

ТН- > ЋН-: *срѣтна бѣл'а*;

ЧЛ- > Ч- (чловѣк): *ч'ѡвек*.

ДВ- > Д-: *двигнем* > *дѣгнем*

СТ- > С-: Финална група *ст-* обавезно се упрошћава губљењем безвучне плозивне компоненте: *петнѣс*, *једанѣс*.

ГД- > Д-: Група *гд-* упрошћена је у примерима: *ди ѣћем*;

ХВ- > Ф-: *хвѣла* > *фѣл'а*;

ХВ- > В-: *увѣтила*, *увѣти*.

У анализираном корпусу није уочено постојање консонантске групе ч'р-, тачније ч'р- > цр-: *црвѣно*, *црвѣна*, *црѣн*.

Група *вс* > *св* о чему сведоче ексцерпирани примери *свѣ*, *свѣ*.

3.1. О још неким запажањима у вези са консонантским системом

Лексема *онда* има партикулу *к*: *ѡндак*.

Рефлекси старих група *tj**, *dj**; *jd**, *jt** > исти је као у стандардном језику: *рѣхаво*, *млѣћи*, *Бура*, *гѡспође*.

Резултати друге палатализације присутни су у облицима акузатива множине, о чему сведочи забележени пример – *орѣсе*.

Резултати новог јотовања у већини примера подударни су са рефлексима које познаје стандардни српски језик и то у следећим позицијама:

а) Јотовање сугласничких група *jd-* и *jt-* забележено је у следећим примерима: *ѡѡћите*, *ѡѡћем*, *пѡћу*, *ѡѡћи*;

¹⁵ Ова појава, наизглед фонетског карактера, ипак је морфолошкога типа у којој је основа за грађење речи другачија од основе коју познаје стандардни српски језик.

¹⁶ Измена консонантске групе ШП- сведочи о појави африкатизације (о африкатизацији видети више и у монографији која описује говор Прешева – ТРАЈКОВИЋ 2016).

б) Јотовање код збирних именица: *грђбље, камѐње*.

Пример *гвђжђе* забележен је у неизмењеном облику.

4. Закључак

У овоме раду описан је консонантски систем српских говора у Румунији у продукцији говорника из места Велики Семпетар: у другом делу рада дат је приказ инвентара и дистрибуције консонантских фонема, док су у трећем поглављу описане консонантске групе и одређене језичке појаве везане за овај гласовни систем језика. На основу приказаних и анализираних примера ескерпираних из грађе сакупљене теренским истраживањима која су обављена у септембру 2024. године, можемо закључити да инвентар и дистрибуција консонаната и консонантских група у описаном ареалу у својим главним цртама и особинама одговарају слици и ситуацији коју имамо у већини новоштокавских говора на подручју Србије. Такође, анализа материјала указује и на постојање одређених црта које су се развиле као последица језичке интерференције.

Литература

- Бошњаковић 2009: Ж. Бошњаковић, Напомена о консонантском систему говора Батовца (код Пожаревца). у: *Годишњак за српски језик и књижевност, година XXII, број 29*. Ниш: 47–53.
- Бугарски–Степанов 2008: С. Бугарски, Љ. Степанов, *Историјски и културни споменици Срба у Румунском Банату*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.
- Драгин 2020: Г. Драгин. Прозодијски систем српског говора поморишког села Велики Сеппетер у Румунији. *Језици и културе у времену и простору IX/1*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2020, стр. 401–411.
- Драгин 2019: Г. Драгин. Консонантски систем Дивича, Белобрешке и Старе Молдаве у Румунији. *Исходишта 5*, Темишвар / Ниш: 101–113.
- Ивић 1985: П. Ивић. *Дијалектологија српскохрватског језика (увод и штокавско наречје)*. Нови Сад: Матица Српска, 1985.
- Ивић 1957: П. Ивић, О говору Галипољских Срба. у: *Српски дијалектолошки зборник, XII*. Српска академија наука, Институт за српски језик. Београд: 1–520.
- Ивић Бошњаковић, Драгин, 1994: П. Ивић, Ж. Бошњаковић, Г. Драгин, Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта (Прва књига: Увод и Фонетизам), *Српски дијалектолошки зборник XL*. Београд: 1–419.
- Лончар Раичевић 2020: А. Лончар Раичевић. *Акустичка анализа прозодије речи у српском језик*. Ниш: Филозофски факултет.

- Марковић 2000: Ј. Марковић. Говор Заплања. *Српски дијалектолошки зборник XLVII*. Београд: 7–307.
- Милорадовић 2007: С. Милорадовић, И ракију пијем сас медом. Дијалекатска скица Белобрешке (Румунија). у: *Проблеми словенске филологије XV*. Timișoara: 573–580.
- Окука 2008: М. Okuka, *Srpski dijalekti*. Zagreb: [SKD Prosvjeta].
- Радан 2015: М. Н. Радан. *Фонетика и фонологија карашевских говора данас (прилог проучавању српских говора у Румунији)*. Нови Сад: Филозофски факултет, 5–431.
- Радовановић 2022: Д. Радовановић. Лингвгеографска скица шумадијско-војвођанских говора у румунском Банату. *Исходишта* 9, Темишвар/Ниш, 2022, стр. 345–360.
- Радовановић, Гудурић 2021: Д. Радовановић, С. Гудурић. Акустичке особености фрикатива /ш/ и /ж/ у Батањи (Мађарска) и Нађфали (Румунија), *Исходишта* 7, стр. 369–384.
- Средојевић 2017: D. Sredjoević. *Fonetsko-fonološki opis akcenata u standardnom srpskom jeziku – od specifičnog ka opštem*. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Степанов 2006: Љ. Степанов, *Поздрав из Дунавске клисуре*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.
- Судимац 2020: Н. Судимац Особине консонантског система српских говора у Румунији (Пољадија). *Исходишта* 6, Темишвар: Савез Срба у Румунији – Центар за научна истраживања и културу у Румунији – Филозофски факултет Универзитета у Нишу, година 6, број 6, 2020, стр. 285–297.
- Судимац 2021: Н. Судимац. *Акустички квалитет вокала у типично регионалним варијететима српског језика*. Ниш: Филозофски факултет. (докторска дисертација).
- Судимац 2023: Н. Судимац. Одлике консонантског система српских говора у Румунији (Свиница). *Philologia Mediana*, Vol 15, No, 15. Филозофски факултет у Нишу, 2023, стр. 279–291.
- Судимац Јовић 2023: Н. Судимац. О неким фонетским карактеристикама српских говора у Румунији (Свиница). *Исходишта* 9, Темишвар: Савез Срба у Румунији – Центар за научна истраживања и културу у Румунији - Филозофски факултет Универзитета у Нишу, година 9, број 9, 355–366.
- Судимац Јовић 2024: Н. Судимац. Фонетско-фонолошке одлике српских говора у Дунавској клисури (Љупкова). *Исходишта* 10, Темишвар: Савез Срба у Румунији – Центар за научна истраживања и културу у Румунији - Филозофски факултет Универзитета у Нишу, година 10, број 10, 391–493.
- Судимац Јовић, Лончар Раичевић 2025: Н. Судимац Јовић, А. Лончар Раичевић. Фонетско-фонолошке одлике српских говора у Румунији – извештај са терена (Велики Семпетар). *Philologia Mediana*, Vol 17, No, 17. Филозофски факултет у Нишу (у штампи).

Томић, 1987: М. Томић, Говор Радимаца, у: *Српски дијалектолошки зборник XXXIII*. Београд: 303–474.

Трајковић 2016: Т. Трајковић. Говор Прешева. *Српски дијалектолошки зборник, LXIII*, Институт за српски језик, САНУ, Београд, : 277–578.

Nina Lj. Sudimac Jović

Aleksandra R. Lončar Raičević

CHARACTERISTICS OF THE CONSONANT SYSTEM OF SERBIAN SPEAKINGS IN ROMANIA (VELIKI SEMPETAR)

The work is a continuation of field research aimed at describing the current linguistic picture of Serbian languages in the territory of today's Romania. In this regard, the paper presents the basic consonant features of Serbian languages in Romania, and the research was carried out in Veliki Sempetar: the inventory and distribution of consonants and consonant groups are shown, and certain consonant alternations that occur in the investigated area are also pointed out. . Based on field research conducted in September 2024, in several places where there are still Serbs - Ivanda, Ulbeč, Deta, Soka, Đir, Veliki Sempetar, as part of the project Researching the Culture and History of Serbs in Romania, the most important ones are presented consonantal features of this Novostokavian speech (Veliki Sempeter) and were compared with the neighboring speeches that were described. In the research, almost all the required consonant features were registered, as well as numerous matches recorded in the descriptions of the neighboring languages, which completely classifies these languages into the Novoshtokavian type.

Key words: consonant system, Serbian language, Great Sempetar, Romania.